

MARIJAN KRIŠELJ

SPOMIN NA DRAŽGOŠKE DNI

Rafael Buh je iz Poljan odšel v partizane 21. decembra 1941. Rodil se je 24. 10. 1900 na Zalem logu, služil kot hlapec, gozdni delavec in nazadnje kot gozdni čuvaj. Zdaj živi v Poljanah kot upokojenec. Ima spomenico in se pogosto spominja svojih doživljanj v vojni. Kot borec se je udeležil dražgoške bitke.

Spomin na dražgoško bitko je po Buhovem pripovedovanju zapisal častnikar M. Krišelj za radijsko oddajo »Še pomnite, tovariši«, ki je bila na sporedu 5. 1. 1969 pod naslovom »Zakloni v snegu«. V tisku do zdaj še ni bila objavljena.

Nemci so pritiskali v vas, mi smo se branili. Moja desetina je imela zaklone takoj pod gostilno v Dražgošah...

Sam sem izbral kritje v snegu pod češnjo. Še danes se je prav dobro spominjam. Imela je dva vrha in je bila prav pripravna zame. Bilo je ravno toliko snega, da so rogovile molele iz njega. Namestil sem se, kolikor se je dalo udobno, za deblom.

Ja, ta češnja. Nenadoma se mi je zazdelo, da sva prijatelja. Staro drevo je bilo to. Kdo ve, koliko let je dajala sladke sadeže kratkosrajčnikom iz vasi. Tistega dne pa je bila zima in drevo je bilo belo; belo skoraj tako, kot tedaj, ko cvete, le da je bilo tokrat to cvetje mrzlo, ledeno in zlokobno svetlikajoče... Z vsakim vzbuhom, ki ga je napravila eksplozija topovske granate, se je vsulo name prgišče tega varljivega ledenega blagoslova. Zaradi tega je češnja polagoma postala gola. Taka, kot je vsako zimo, in taka je z menoj vred čakala, kaj se bo še zgodilo, kaj bo prinesel dan, kaj bo prinesla noč...

Njen razcep, njene »kobale« kot pravimo doma, so bile pripravne nalašč za to, da sem položil tja svojo mavzerico in sem imel zraven še lep pregled nad področjem pred seboj, posebej pa še na Rudno. Zraven vsega pa se še nisem izpostavljal kroglam, seveda, če pri tem odštejem granate, ki kar niso hotele nehati padati za mojim hrbtom. Vse je bilo belo. In tiho. Le granate so pokale. Pa čakali smo. Zdelo se nam je, kot da bo ta uvod v pekel trajal večno in da ne bomo mogli nikdar več iz svojih snežnih zaklonov. Mnogo dobre volje je bilo treba, da se ta nevarna misel le ni preveč trdno vsidrala v razmišljanje, mnogo dobrih živcev je bilo treba, da se kdo ni nenadoma dvignil in rekel: »Dovolj mi je. Trije dnevi in dve noči v snegu, v teh prekletih snežnih zaklonih, mi je dovolj, naj grem... Pustite me, naj grem...« Toda nič takega se ni zgodilo. Fantje so vztrajali, kot da jih ni bilo. Bili so narazen dobre štiri sežnje, pa se skoraj niso pogovarjali. Le najnujnejše. Pa kaj bi govorili. Položaj, v katerem smo se nenadoma znašli, je bil dovolj zgovoren. Zdržati je bilo treba.

Sam sem bil s svojo češnjo na levem krilu desetine. V sredini je bil mitraljezec. Snežni zakloni pa so se z mojega položaja videli kot kupčki belega sladkorja, ki so jih pravkar načeli sladkosnedni otroci. Ko sem s svojega mesta ocenjeval položaj, sem nenadoma spoznal, da smo na najvažnejši točki. In res je bilo tako. Videli smo slehernega Nemca, ki se je tam daleč doli le premaknil. Počilo je in gibanje se je umirilo... Pok — in senca je postala kamen; pa spet in spet isto... To se je ponavljalo in nenadoma mi je postalo dolgčas.

Naslonil sem se na svojo rogovilo in prav nič več me ni zanimalo. Poki so odšli nekam daleč, komaj sem jih še slišal, dokler nazadnje niso povsem utihnili. Tudi ivja, ki mi ga je kdaj pa kdaj ljubeznivo pošiljala moja češnja za vrat, nisem več čutil.

Morda sem tedaj zaspal. Kdo bi vedel. Sicer pa ne bi bilo čudno. Tri dni in dve noči smo bili gospodarji teh sneženih zaklonov, pa da ne bi kdaj pa kdaj vmes tudi kdo zaspal. Tu smo tako rekoč prebivali, jedli, stražili, streljali in — spali... Menda sem torej res zadremal, samo za hip. Zazdelo se mi je, da sem doma, »v hiši«. Nekam praznično sem se počutil. Izza peči sem potegnil harmoniko. Katarina, žena, se je usedla na klop, okoli mene pa so se zbasali otroci, Polda, Lojzka, Janez, Mari, Iva pa Ludvik in Katka. Zaigral sem jim. Nekam lahko mi je pela harmonika. Prsti so kar sami od sebe begali po tipkah in izvabljali iz meha neko znano melodijo. Ne spominjam se več, katera melodija je to bila. Zdi se mi, da je bila tista pesem od Primaževe Pavle z Jazbin »Ko v ranem jutru«, pa ne vem čisto natanko. Vem le to, da sem igral, domači pa so me poslušali in toplo mi je bilo...

Nenadoma sem se spet znašel za tisto češnjo z dvema rogovilama. Zaslišal sem stopinje. Mojemu snežnemu zaklonu se je približeval fante šestnajstih let. Pogumno je nesel posodo s hrano. Šele tedaj sem se povsem zdramil. Seveda, to je Mali, domačin, Janez Lušina. Prinesel je spet hrano, krompir in fižol. Razveselil sem se. Sploh smo se tega fanta vedno razveselili. Ne samo zato, ker nam je nosil toplo hrano, ampak predvsem zato, ker je bil pogumen. In tak zgled nam je bil potreben. Ni bilo lahko nositi med granatami hrano po položajih. Janez je to delal in ponosni smo bili nanj...

Utrujenost pa je bila vedno bolj nadležna. Niti najbolj močnih živcev ni več pustila pri miru. Pozornost je pešala in že nismo bili več sposobni, da bi mogli teren kontrolirati tako, kot je bilo treba. Snežni zakloni so bili nekam

sumljivo mirni. Sence za njimi se skoraj premaknile niso več. Tudi marsikatera senca tam doli v dolini je šla svojo pot, ne da bi se ji kaj hudega pripetilo.

In nazadnje je prišlo povelje. Umik! Kot sence smo se odplazili v goščavo nad vasjo. Snežni zakloni so oživali. Izza njih so se dvignile sence. Težko in počasi, kot da se ne bi razveselile tega poziva, kot da bi še želele bedeti nad to dolino in nad to vasjo in jim je zdaj žal, ko morajo oditi. Tam za vasjo smo se prešteli. Zakloni v snegu niso odrekli. Vsi smo bili. Iz naše desetine nismo odnesli niti praske.

Vas smo hitro zapustili in jo mahnili proti Mošenjski planini . . . Kmalu je nad vasjo zažarelo. Gorelo je. Nemci so podivjali. V svoji ihti so požigali vse, kar so mogli požgati; pobili vse, kar so mogli pobiti, in nazadnje so se lotili celo zidovja.